

Unga och invandrare väntar allt längre med att söka arbete

Dagens Nyheter 23 november 2006

Tiden till det första inträdet på arbetsmarknaden har sedan 1980-talet förlängts för både ungdomar och invandrare. Konjunkturedgången under 1990-talet innebar en avsevärd fördröjning för de årskullar som drabbades. Återhämtningen som följde när konjunkturen vände var inte fullständig. Ungdomar träder därför in på arbetsmarknaden vid allt högre ålder. Bland dem som föddes i slutet av 1960-talet hade 70 procent haft ett första riktigt arbete innan de fyllt 21. För dem som föddes i början av 1980-talet var denna siffra runt 45 procent. Detta beror till stor del på att fler studerar längre, delvis som följd av 1990-talets kraftiga utbildningsexpansion. Men även efter avslutad utbildning tar det i dag längre tid att hitta arbete än tidigare. För invandrare ser vi stora variationer beroende på var i världen man är född, men det har skett en fördröjning av inträdet för de flesta grupper. 1990-talskrisen drabbade de nyanlända hårt, men sedan har det skett en betydande återhämtning.

Detta framkommer i den rapport, ”Fritt inträde? Ungdomars och invandrades väg till arbete”, som SNS Valfördrådet 2006 i dag publicerar. I rapporten, som bygger på ny forskning, undersöker vi hur olika faktorer påverkar inträdet, samt vilka arbetsgivare det är som erbjuder inkörspöret till arbetsmarknaden och hur man kommer i kontakt med dem.

Var finns då inträdesjobben? De flesta individer hittar sina första jobb i olika service och tjänstenärings, som handel och restauranger. Vi visar också att sociala nätverk och arbetsgivarkontakter har stor betydelse för chansen att få ett första arbete. En viktig slutsats är att det försenade inträdet inte beror på strukturomvandling i traditionell bemärkelse – det är inte så att de branscher där ungdomar och invandrare traditionellt jobbar har minskat i betydelse. I stället anställs färre riktigt unga och nyanlända inom varje enskild bransch. Det antyder att faktorer som påverkar arbetsutbudet eller den generella arbetskraftsefterfrågan förklarar utvecklingen.

Debatten kring svårigheterna att komma in på arbetsmarknaden har fokuserat på situationen för dem som söker arbete. Mycket talar för att större uppmärksamhet borde riktas mot varför det tar så lång tid innan man söker sig ut på arbetsmarknaden. Invandrare förväntas passera en stor mängd stationer innan de på allvar kan börja söka arbete – introduktionsåtgärder, språkundervisning och kompletterande utbildning. Att det ibland tar tid att få arbete efter högskolestudier ägnas stor uppmärksamhet, men det faktum att svenska studenter är gamla i internationell jämförelse och att många ägnar flera år åt mer eller mindre obestämda aktiviteter innan de påbörjar studierna uppmärksammas sällan.

Vi argumenterar i rapporten för att det är olämpligt att möta konjunkturrell nedgång i efterfrågan på arbetskraft, som den som följde av 1990-talskrisen, med reformer som permanent minskar arbetskraftsutbudet. Risken är stor att det leder till en svagare återhämtning på arbetsmarknaden när konjunkturen vänder, eftersom färre personer då finns tillgängliga i arbetskraften, eftersom de finns i utbildningssystemet. Politiker bör därför avstå från att bygga ut utbildningsväsendet eller introduktionssystemen som ett svar på en tillfällig låg efterfrågan på arbetskraft. Sådana reformer bör i stället ske utifrån långsiktiga överväganden.

Utbildnings- och introduktionsinsatser har en alternativkostnad. Det innebär att när man gör något, avstår man alltid från något annat. Insatser tar tid som annars många gånger skulle ha kunnat användas till arbete. För att insatserna ska vara motiverade ur ett arbetsmarknadsperspektiv måste de därför leda till att individen klarar sig väsentligt bättre än utan insatsen. Om åtgärderna inte leder till en snabbare övergång till arbetsmarknaden är de endast motiverade om de ger betydande välfärdseffekter i andra avseenden. I många fall är det ytterst tveksamt om det är fallet. Att till exempel högskoleutbildade invandrare ägnar flera år åt studier på grundskolenivå gynnar knappast deras möjligheter på arbetsmarknaden, och kan rimligen inte heller ha positiva effekter för självbilden.

Ungdomar som trots upprepade försök misslyckas med att ta sig igenom gymnasiet skulle sannolikt må bättre av hjälp att hitta ett arbete än att ständigt "återremitteras" till skolvärlden. Eftersom den andel av en årskull som aldrig slutför gymnasiet har ökat till så mycket som 20 procent och då denna grupp tar allt längre tid på sig att komma in på arbetsmarknaden, är förändringar angelägna. Det finns ett uppenbart behov av att reformera det yrkesinriktade gymnasiet, och det finns även ett behov av att erbjuda en väg till arbete för dem som inte är intresserade av, eller klarar av, att genomgå ens ett reformerat yrkesgymnasium.

Sådana reformer har också diskuterats under lång tid. Målet för reformer på detta område bör vara att erbjuda en så snabb väg som möjligt till arbete. Vi får inte "göra det bästa till det godas fiende" och falla för frestelsen att lägga in teoretiska inslag i all form av yrkesutbildning, bara för att alla ska ha möjlighet att uppnå högskolebehörighet. När en sådan politik leder till utslagning, finns det starka skäl att undvika onödiga teoretiska krav som kan innebära ett hinder för dem som inte är intresserade av, eller saknar förmågan att tillgodogöra sig, dessa inslag. Det är bättre att bibehålla de goda möjligheter som redan finns idag att komplettera utbildningen senare i livet. Det är också viktigt att vara medveten om att politikernas möjligheter att "ordna arbeten" är begränsade, talet om "jobbgarantier" till trots. Ett viktigt mål för politiken bör i stället vara att underlätta för individer att göra välinformerade val på vägen till arbetsmarknaden.

Det finns i dag en felaktig bild att det är svårt att förutsäga vilka utbildningar som kommer att vara efterfrågade på arbetsmarknaden. Det visar sig dock att högskoleutbildningar som snabbt ledde till bra arbeten i slutet av 1980-talet som regel gör det också i dag. Jämför vi yrkesinriktade gymnasieutbildningar är det tydligt att en del ger goda möjligheter att arbeta inom ett visst område, medan andra så gott som aldrig ger denna möjlighet. Det är inte självklart i vilken utsträckning utbildnings- och studiemedelssystemet ska styras av efterfrågan på arbetskraft, men ett minimikrav är att information ska göras tillgänglig så att den som vill välja utifrån arbetsmarknadens behov ska kunna göra det. Risken är annars att framförallt de med sämst kontakter med och information om arbetsmarknaden, väljer en inriktning som de senare kommer att ångra.

Särregleringar inom arbetsrätten eller skattesystemen är högaktuella förslag. Men lösningar som minskade arbetsgivaravgifter eller sänkt anställningstrygghet för personer under en viss ålder, eller som varit i landet mindre än en viss tid, är trubbiga verktyg när det gäller att underlätta inträdet på arbetsmarknaden. Den som etableras snabbt är inte i behov av subventioner och ska rimligen inte heller behöva utstå otryggare villkor under lång tid. De som däremot tagit längst tid på sig riskerar istället att falla utanför regleringarna och inte få det stöd de är i behov av. Arbetsmarknadens parter har sannolikt större möjligheter och stort ansvar att hitta mer träffsäkra lösningar som kan underlätta inträdet – ett exempel är sänkta

ingångslöner för dem utan erfarenhet, som kan kompenseras av en högre lön senare i arbetslivet.

För dem som söker sitt första arbete är det angeläget att få tillgång till det stöd arbetsförmedlingarna kan erbjuda. Nyanlända invandrare som inte har genomfört svenska för invandrare blir många gånger nedprioriterade av förmedlingarna. De som inte fyllt 20 har i dag enbart tillgång till en kraftigt begränsad mängd insatser. Statistiken visar dock att det finns en arbetsmarknad även för dem utan formell utbildning eller goda kunskaper i svenska.

I utformningen av en politik för att underlätta inträdet på arbetsmarknaden måste vi ställa oss frågan om de insatser som görs verkligen hjälper snarare än hindrar människors väg in i arbete. Risker finns att etablerade institutioner och arbetssätt uppfattas som självklarheter, och att alternativa användningar av gemensamma resurser aldrig diskuteras. Både individ och samhälle har mycket att vinna på en politik som syftar till att förkorta tiden och förenkla vägen till det första jobbet.

OLOF ÅSLUND

Fil dr, Forskningsledare, SNS

ROBERT ERIKSON

Professor, Institutet för social forskning, Stockholms universitet

OSKAR NORDSTRÖM SKANS

Fil dr, Institutet för näringslivsforskning

ANNA SJÖGREN

Ekon dr, Institutet för näringslivsforskning